

PROJEKT

TEXT & FOTO: Katarina Sundberg

LÄSHUND

– ett forskningsprojekt i barnens tjänst

Läskunnigheten rasar i den svenska skolan. Under hela 2000-talet har internationella undersökningar rapporterat om att allt fler svenska barn har svårt att läsa, allt färre klarar av att tolka och förstå texters innebörd. Enligt dyslexiförbundet har nästan en fjärdedel av den svenska befolkningen så svåra läs- och skrivsvårigheter att de inte klarar skolans krav för årskurs nio. Men bara runt fem procent av svenska befolkningen har dyslexi, så den försämrade läsförståelsen tros bero på en bristfällig utbildning, men också på en utbredd ovana att läsa. Vi har mött Zorro, hunden som arbetar som läskoach, och initiativtagarna bakom projektet "Bokhunden och Astrid Lindgren".

Projektet har genomförts med stöd av medel från SKKs och Agria Djurförsäkrings forskningsfonder.

Läsförmågan har stadigt sjunkit i den svenska skolan. En fjärdedel av befolkningen klarar inte kraven för årskurs nio. Författaren Helena Öberg gör ofta besök på skolor för att berätta hur viktigt det är att läsa. "Hjärnan kan tränas upp, precis som en muskel. Man blir helt enkelt smartare av att läsa", säger hon.

I Åstorps kommun, i nordvästra Skåne, har man tagit barnens behov på allvar. Barnen har fått tillgång till en bokhund, en specialtränad hund som fungerar som en kravlös och icke-dömande lyssnare. Som inger lugn och får barnet att koppla av. Och att läsa bättre. Helene Ehriander är lektor i litteraturvetenskap vid Linnéuniversitetet i Växjö. Hon och kollegan Anna Nilsson är initiativtagare till projektet "Bokhunden och Astrid Lindgren", en helhets-satsning på bokhundar där man tagit fram en utbildning både för hund och förare.

Sprider sig över världen

Idén att barn läser högt för en särskilt utbildad hund och dess förare är inte helt ny. Metoden har sedan slutet av nittiotalet, då organisationen R.E.A.D. (Reading Education Assistance Dogs) startades i USA blivit allt mer populär runt om i världen. I Sverige finns flera privata företag som utbildar läshundar, men någon svensk forskning finns inte sedan tidigare. Det Helene och Anna vill göra är att anpassa metoden till det svenska skol- och bibliotekssystemet, ta ett helhetsgrepp kring utbildning av både hund och förare, samt vetenskapligt studera och utvärdera metoden genom att följa och dokumentera läsande barn under en längre tid. Men de vill även anpassa metoden efter vårt svenska kultur- och litteraturarv genom att i projektet lyfta fram Astrid Lindgren och låta hennes barn-, litteratur- och djursyn genomsyra projektet.

– Astrid Lindgren talade för dem som inte kunde göra sin röst hörd; djuren och barnen, säger Helene. Det vill vi ta med oss in i projektet.

Amerikanska studier har visat att själva metoden fungerar mycket bra. I ett projekt kallat "Sit-stay-read" (sitt, stanna, läs) har man vid universitetet i Illinois hjälpt barn i Chicagos innerstadsskolor att öka sin läskunnighet med hjälp av en hund. Och resultaten var slående. Barnen som hade läst för en hund hade i snitt 20 % bättre läskunnighet (mätt genom ett standardiserat högläsningsprov) än kontrollgruppen.

Kravlös lyssnare löser knuten

Jag tar ett tidigt morgonflyg ner till Skåne för att få se metoden i verkligheten. För att möta barn, pedagoger och forskare involverade i projektet. Där möter jag bokhunden Zorro. Han är ny på jobbet, än så länge faktiskt bara praktikant. Över ryggen bär han ett gult signaltäckle med orden "under utbildning" textat i stora, svarta bokstäver. Zorro tillhör den första årskullen bokhundar och kommer till våren 2015 att vara en fullfjädrad bokhund. Innan dess tränar han regelbundet tillsammans med barnen på skolan och med sin matte och hundförare, bibliotekarien Malin Grabbe.

– "Det här är Sammy", säger Mira till pappa. "Hej" säger Sammy med sin mörka, lite vuxna röst. "Vad ska ni göra idag då?", undrar pappa. "Fingret löper sakta under bokstavsraden, Molly läser långsamt men målmedvetet. Boken har hon valt själv. Bredvid sitter Zorro och

lyssnar intensivt, och efter en kort stund är lässessionen över. Molly springer tillbaka till klassen. Snart får hon träffa Zorro igen, och läsa mer.

Men funkar det verkligen, undrar jag. Kan en hund få barn att börja läsa? Och i sådant fall, hur? Nja, inte lär hunden barnet att läsa, säger Helene. Men den får barnet att koppla av.

Lugna hormoner på högvarv

Hemligheten bakom hundens lugnande inverkan stavas oxytocin. Omfattande forskning visar nämligen att kontakt med djur drar igång produktionen av just oxytocin, kroppens "lugn-och-ro-hormon". Samma hormon frigörs också vid amning och fysisk beröring, och gör oss lugna, sociala och nyfikna. Det fina med oxytocin är också att dess lugnande verkan inte bara är tillfällig, utan dröjer sig kvar en tid. Det betyder att en aktivitet som frigör hormonet påverkar dig även senare under dagen. Och just detta blev otroligt tydligt när en pojke med koncentrationssvårigheter erbjöds att läsa tillsammans med en hund, berättar Helene.

– Pojken kunde för första gången sitta still i 15 minuter i streck, utan att bli orolig. Vi blev jättelystiga och tyckte det var ett riktigt toppresultat. Men lektionen efter hade pojken matematik. Och troligen var då oxytocinnivåerna fortfarande höga, för plötsligt kunde han sitta och räkna i en hel lektion, också! Som en bonus. Det är jättehäftigt! säger Helene.

Inte vilka jockar som helst

Embryot till projekt bokhund skapades för över 15 år sedan, under Helenes och Annas gemensamma hundpromenader på Söderåsen.

Anna Nilsson är utbildningsansvarig inom projektet. Hennes egen hund Aja jobbar som bokhund. Foto: Emilia Kristensson

Ibland kan läsningen upplevas stressande och kravfylld, och en text kan kännas omöjlig att läsa. Då kan en hund hjälpa till att lösa upp knuten.

- Det har tagit 15 år för att komma dit vi är i dag, berättar Helene. Att arbeta fram vad det är vi vill göra, och hur vi ska göra det med hög kvalitet.

Och just ordet "kvalité" är något som återkommer ofta under mitt samtal med Helene och Anna. Liksom ordet "säkerhet". För det oerhört viktigt att det här görs på rätt sätt. Inte vilken hund som helst kan bli bokhund. Och inte vilken förare som helst heller, för den delen.

Anna är utbildningsansvarig för projektet, och berättar att man har mycket höga krav på hundföraren. En pedagogisk grund är helt avgörande.

Malin Grabbe, Zorros matte, är bibliotekarie och blivande hundförare inom bokhundsprojektet. Tillsammans ska de hjälpa barn att knäcka läskoden.

- Det är ju oerhört viktigt att man vet vad man gör när man i sitt yrke möter barn med särskilda behov. Bemöter eller behandlar man ett barn med till exempel autism eller dyslexi på fel sätt, kan det få stora konsekvenser. Barnen kan då ta ett steg bakåt istället för framåt, säger hon. - Dessutom vill ju utveckla ett yrkeskunnande kring hur vi använder hunden som en pedagogisk resurs i skolan, säger Anna. Och hunden kan aldrig vara en pedagogisk resurs utan en pedagog.

Självklart ställs också mycket höga krav på de blivande bokhundarna. En hund som arbetar tillsammans med barn måste vara otroligt lydig, trygg och social.

- Säkerheten är A och O. Hela projektet vilar på det, inget oväntat får hända. Skulle någon bli skadad eller biten av en osäker eller stressad hund kan hela idén gå förlorad, säger Anna. Hundens temperament undersöks därför i ett så kallat lämplighetstest för att se om den är tillräckligt stabil och arbetsvillig för att kunna arbeta som bokhund. -Den allra viktigaste egenskapen hos en bokhund är att den är social. Det måste finnas en nyfikenhet på människor, säger Anna. Annars funkar det inte. Och så får den inte bli stressad. En hund med nära till stress skulle aldrig trivas och må bra i det här yrket.

Efter godkänt lämplighetstest genomgår hundföraren utbildning inom etologi, litteratur, didaktik och pedagogik, parallellt med att hunden tränas i specifika moment. Klarar man alla moment certifieras hund och förare till bokhundsekipage.

Forskar fram bevis

Helene och Anna har nyligen ansökt om ett stort forskningsanslag. Pengarna vill man använda till att dokumentera, utvärdera och utveckla bokhundsprojektet. Bland annat vill man ta reda på hur bokhundar kan hjälpa barn att utveckla sin läsförmåga och läsförståelse, men även sin kommunikativa, sociala och em-

patiska förmåga. Man kommer därför att följa barn både med och utan autismdiagnos under fem år, och göra regelbundna uppföljningar av tal, språk och kommunikation, men även läsinläring och läsförståelse. Helene berättar att mycket av forskningen handlar om att bevisa att metoden faktiskt fungerar. Att läsning med tränad bokhund faktiskt hjälper.

- Vi vill ta det här från att vara en gullig kuriositet till att bli något seriöst. Men för att komma dit måste vi kunna bevisa att det faktiskt fungerar, säger Helene.

Elva forskare, allt från litteraturvetare till lärare, etologer och logopedier är knutna till forskargruppen. Man vill därför studera bokhundar inte bara utifrån en, utan många olika aspekter. Helene själv är intresserad av vilken typ av litteratur barnen väljer, och varför. Andra är intresserade av hur man kan utvärdera ett sådant här projekt, hur man mäter framgång i till exempel läsavkodning och läsförståelse. Andra forskare vill studera hur rummet ska utformas för att vara så tilltalande som möjligt, eller hur flerspråkiga elever utvecklar sitt modersmål tillsammans med en läshund.

Först går det knackigt, men det gör inget. Hunden lyssnar intresserat ändå. Kravlös och lugnt. Pojkens skräck inför läsningen släpper sakta men säkert. Och sakta men säkert läser han bättre.

Bokhunden Zorro lyssnar intresserat när Molly läser. Att högläsa för en hund hjälper barnet att slappna av och släppa prestationskraven, och då blir det roligt att läsa.

Helena Öberg (tv) och Helene Ehriander (th) är båda riktiga eldsjälar när det kommer till barns läsning. "Att läsa är livsviktigt, säger Helene".

Författare med engagemang Och som om elva forskare, en kulturchef, en bibliotekarie och en hel klass med bokhundar inte vore nog, finns ytterligare en person med stort intresse i projektet. Helena Öberg är författare och brinner för barns läsande.

- Har man inte språket och läsningen tappar man greppet om görandet i livet, och om tänkandet, säger hon. Läsning förändrar tänkandet. Man blir bättre på att tänka, att lösa problem, att minnas saker. Hjärnan förändras av läsning. Läsning förändrar dig. Du blir smartare av att läsa, säger hon.

Helenas engagemang kring läsning har lett henne fram till den bok hon arbetar med just nu. Boken handlar om en pojke som har svårt med läsningen. Han känner sig utanför, isolerad. I skolan fnissar klasskamraterna när han försöker läsa, och ingen vill vara med honom efter skolan. Pojkens väg ut ur utanförskap, ångest och prestationskrav blir en stor hund. Den sitter bunden utanför matbutiken, och när pojken går förbi reser den sig upp. Går fram och viftar på svansen. Det blir början på en lång vänskap. Början på vägen ut. Tillsammans läser pojken och hunden om äventyr och fjärran länder. Först går det knackigt, men det gör inget. Hunden lyssnar intresserat ändå. Kravlös och lugnt. Pojkens skräck inför läsningen

släpper sakta men säkert. Och sakta men säkert läser han bättre.

- Jag hoppas att den här boken kommer bli en viktig bok i sammanhanget, säger Helene. Både för att peka på den starka kopplingen mellan djur och barn, men också i rollen att gestalta dyslexi. Inte på det vanliga sättet i medicinska termer, utan som en beskrivning av hur man kan känna sig när man har dyslexi.

Boken beräknas komma ut under hösten 2015 och ges ut av Mirando förlag. De vackra illustrationerna, som Helene låter oss få en tjuvtitt på, tecknas av Kristin Lindström.

Söker passande hundar

Nästa steg i projektet Bokhund är att rekrytera nya, passande hundar till utbildning. Under våren 2015 utexamineras den första årskullen, sedan rullar det på med nästa. Kanske blir du själv sugen på att utbilda dig och din hund till bokhundsekipage?

Uttagningar och lämplighetsprov till bokhundsutbildningen sker regelbundet, och annonseras på projektets hemsida (www.bokhunden.se). Du kan också följa projektet och bokhundarna på facebook <https://www.facebook.com/Bokhunden>.

Helena Öbergs pågående bok skildrar en pojke med läs- och skrivsvårigheter som finner en vän i en stor, lurvig hund. De vackra illustrationerna tecknas av Kristin Lindström.